

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра архівознавства, спеціальних історичних та правових дисциплін

Дипломна робота
(магістра)

з теми: **«СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ НА ПОДІЛЛІ В РОКИ
ПЕРШОЇ РОСІЙСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1905-1907 РР)»**

Виконав: магістрант 2 курсу групи: Krocha-
V.V.-Ist1-M18z
спеціальності 014.01 Середня освіта (Історія)
(заочне відділення)

Кроча Володимир Володимирович

Керівник:

Хоптяр Ю.А., кандидат історичних наук,
доцент кафедри архівознавства, спеціальних
історичних та правових дисциплін.

Рецензент:

Кам'янець-Подільський - 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
1.1. Історіографічна та джерельна основа дослідження.....	7
1.2. Теоретико-методологічні засади дослідження.....	14
Висновки до розділу 1	17
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ ПАРТІЙНИХ ТА БЕЗПАРТІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ТЕРИТОРІЇ ПОДІЛЬСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ	
2.1. Генеза політичних партій у Російській імперії та на українських землях наприкінці ХІХ - початку ХХ ст.	19
2.2. Виникнення осередків політичних партій та громадських організацій на Поділлі у 1902-1904 рр.	29
Висновки до розділу 2	38
РОЗДІЛ 3. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ ПОДІЛЛЯ У 1905-1907 РР.	
3.1. Функціонування осередків загальноросійських партій і організацій в Подільській губернії у 1905-1907 рр.	40
3.2. Національні партії та організації у 1905-1907 рр.	72
Висновки до розділу 3	92
ВИСНОВКИ	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	100

ВСТУП

Україна, ставши на шлях становлення та розвитку дійсно суверенної і незалежної держави, неухильно орієнтується на визнані світовою спільнотою демократичні та гуманістичні за своїм змістом і спрямованістю міжнародні стандарти. В умовах сьогодення розвиток держави має будуватися на глибоких знаннях історичного минулого, злагоді, організації і здійсненні діяльності органів і посадових осіб у повній відповідності з правовими настановами. Важливого значення, в зв'язку з цим, набуває переосмислення історичного минулого, врахування уроків історичної правди.

Актуальність теми. Українська державна сьогодні перебуває на етапі формування багатопартійної системи, що є однією з основ демократичної держави і функціонування громадянського суспільства. Тому важливим є осмислення історичного досвіду суспільно-політичного життя початку ХХ ст., коли на теренах Наддніпрянської України в умовах Російської імперії відбувався процес зародження та генези політичних партій та неполітичних громадських організацій. Попри відмінності, зумовлені різними суспільними епохами, в хронологічних рамках яких діяли партії, ідеологія, програмні засади та практична діяльність партій та спілок можуть стати важливими підставами для порівнянь і узагальнень. Сучасний період розвитку української історичної науки вимагає від науковців змістовного перегляду низки положень та принципів з питань, які стосуються дослідження діяльності політичних партій кінця ХІХ - першої третини ХХ ст. Це можливо лише при залученні до наукового аналізу нових методологічних напрацювань, історичних джерел та літератури. Лише за таких обставин українська історіографія підніметься на якісно новий рівень розвитку. Останнім часом серед науковців зріс інтерес до тематики суспільного життя початку ХХ ст. в Україні. Його наслідком стала поява великої кількості узагальнюючих праць, у яких висвітлювалися питання виникнення, формування ідейних та організаційних засад діяльності політичних партій. Однак у цих роботах функціонування місцевих партійних осередків ще недостатньо вивчене й містить багато проблем, які потребують подальшого дослідження. Навіть діяльність організацій РСДРП,

якій приділялось багато уваги, вимагає ретельного перегляду для виявлення перекручень та недостовірності фактів. Під час написання магістерської роботи автор встановив, що на території Подільської губернії прослідковувалась діяльність політичних як загальноросійських та і національних партій соціалістичного напрямку (РСДРП, ПСР, Бунд, анархісти, РУП-УСДРП, УСП, ЄСДРП «Поалей Ціон», СЄРП, ССРП), ліберального (Конституційнодемократична партія, «Союз 17 октября», УДП, Польська конституційно-демократична партія Південно-Західного краю, Польська обласна партія Київської, Подільської і Волинської губерній), російського консервативного (СРН, СРР, ВНС) та польських націоналістичних гуртків й організацій. Саме діяльність їхніх осередків предметно досліджується у даній роботі. У дослідженні використано ряд раніше неопублікованих джерел, частина з яких вперше введена в науковий обіг. Дослідження діяльності політичних партій і безпартійних організацій на Поділлі є досить актуальним, оскільки це створює цілісну картину суспільно-політичного життя Подільської губернії на початку ХХ ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Магістерську роботу виконано згідно з комплексною науково-дослідною темою кафедри спеціальних історичних дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Мета магістерської роботи полягає в тому, щоб на основі історичних джерел та наукового доробку вчених охарактеризувати діяльність осередків українських, російських, єврейських і польських політичних партій та організацій на території Подільської губернії в досліджуваній період, їхню роль у суспільному житті краю. Для досягнення мети передбачено вирішення таких дослідницьких завдань:

- з'ясувати стан історіографічного вивчення проблеми;
- окреслити, систематизувати та класифікувати джерельний комплекс;
- розкрити передумови й причини виникнення і функціонування на Поділлі осередків політичних партій на початку ХХ ст.;

- охарактеризувати типологію та зміст їхніх ідейних, програмних та організаційних засад;

- обґрунтувати періодизацію суспільно-політичного руху в Подільській губернії на початку ХХ ст. і простежити особливості партійно-політичного життя на кожному періоді;

- виявити кількісний, чисельний, соціальний і національний склад місцевих організацій;

- дослідити видавничу діяльність осередків політичних партій краю у досліджуваний період.

Об'єктом дослідження є суспільно-політичне життя Подільської губернії на початку ХХ ст.

Предметом дослідження є місцеві осередки політичних партій та безпартійних організацій, а також форми та методи їхньої діяльності в краї.

Територіальні межі роботи охоплюють головно територію Подільської губернії, до якої входять сучасні Вінницька, південна та центральна частини Хмельницької, північна частина Одеської та незначна частина Кіровоградської областей. Вихід за географічні межі застосовується для висвітлення питання взаємовідносин місцевих осередків політичних партій із центральними установами та організаціями інших регіонів.

Хронологічні рамки роботи. Нижня хронологічна межа співпадає з часом розгортання Першої російської революції у січні 1905 р., а верхня - з завершенням революції в результаті перевороту 3 червня 1907 р. та настанням періоду реакції. Проте в роботі дослідник свідомо виходить за нижню межу, коли питання торкається з'ясування передумов та причин виникнення політичних партій у Російській імперії.

Методологічну основу магістерської роботи становить комплекс підходів (аналітичний, порівняльний, системний, структурний), принципів (історизму, об'єктивності, системності, відповідності) та методів наукового пізнання (філософські, загальнонаукові, спеціально-наукові), які дозволили успішно досягти поставленої мети та завдань.

Наукова новизна і теоретичне значення отриманих результатів полягають у запропонованні комплексної реконструкції суспільно-політичного життя на теренах Подільського регіону, що реалізувалось у створенні, становленні та функціонуванні мережі осередків і організацій українських і загальноросійських політичних партій у перші роки ХХ ст.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що вона може бути використана при дослідженні соціально-економічної та політичної історії України кінця ХІХ - початку ХХ ст., написанні узагальнювальних праць, 9 монографій, підготовці спецкурсів, проведенні лекційних і семінарських занять у вищих навчальних закладах. Положення та висновки роботи корисні при теоретичному осмисленні питання виникнення та діяльності місцевих осередків політичних партій. Значний інтерес вони мають також для краєзнавців, представників національних меншин, працівників архівних установ, бібліотек. Корисним зміст дослідження може бути для роботи партійних функціонерів, політологів, які вивчають політичне життя початку ХХ ст.

Апробація результатів роботи. Загальна концепція, положення і висновки магістерської роботи апробовані шляхом обговорення та рекомендації її до захисту на засіданні кафедри архівознавства, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи визначається метою й завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків. Основний зміст дослідження викладено на 98 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 124 сторінки. Список використаних джерел та літератури нараховує 217 позицій.

ВИСНОВКИ

Наприкінці XIX - на початку XX ст. у Російській імперії розпочалися модернізаційні процеси суспільства. У ході змін складалася невідповідність між новими економічними й соціальними реаліями та політичною системою, яка залишалася незмінною. Самодержавство виявилось закостенілою та консервативною структурою, яка перешкоджала подальшому розвитку країни. Криза соціально-економічної та охоронної політики імперії, неспроможність царизму вирішувати гострі питання призвели до того, що активна частина суспільства розпочала пошук виходу із цієї ситуації шляхом об'єднання на основі раніше створених гуртків, груп, течій, рухів у політичні партії. Саме участь політичних партій у суспільному житті Подільської губернії на початку XX ст. стала об'єктом і предметом даного дослідження.

Аналізуючи основні положення теми, зверталась увагу, насамперед, на науковий інтерес дослідників, кількість і якість робіт з історії політичних партій, їхню методологічну складову, а також значний обсяг архівних джерел.

У історіографії досліджуваної тематики виділили три великі періоди, в межах яких відбувався значний приріст історичних знань. Перший період (початок XX ст. - кінець 1920-х рр.) характеризувався появою праць здебільшого публіцистичного й науково-популярного характеру, авторами яких часто були партійні діячі. З приходом до влади більшовиків з'явилися дослідження з історії «непролетарських» партій, які виступали переважно об'єктом ідейної критики. У цей же час в еміграції вийшли роботи з історії партій різних ідейно-політичних напрямків. В усіх працях першого періоду партійно-політичне життя Поділля характеризувалося побіжно. Єдине дослідження, присвячене історії політичних партій Поділля початку XX ст., було написане А. Зекцером. Головна увага автора зосереджувалася на діяльності соціалістичних політичних партій, переважно організаціям російських соціал-демократів. З початку 1930-х і до середини 1950-х рр. в Радянському Союзі функціонував тоталітарний режим, наслідком якого стало панування догматичних підходів у дослідженні історії політичних партій. Другий період значного приросту історичних знань з проблеми розпочався в

середині 1950-х рр. і тривав до 1990 р. Він розпочався в добу «лібералізації» комуністичного режиму і характеризувався тим, що методологічною основою вивчення історії політичних партій продовжував залишатися «марксизм-ленінізм». У цей час вийшла низка робіт з історії політичних партій Російської імперії початку ХХ ст. Серед них заслуговують на увагу дослідження В. Гінева, К. Гусєва, В. Коміна та В. Шелохаєва, у яких подавалися окремі факти з суспільно-політичного життя Подільської губернії початку ХХ ст. У 1991 р. розпочався сучасний період дослідження проблеми, який триває дотепер. На ньому відбулися відчутні зміни у підходах щодо вивчення досліджуваної тематики. З'являється велика кількість праць вітчизняних і закордонних учених.

Важливим здобутком української історіографії стала поява узагальнюючих праць, присвячених історії політичних партій у Російській імперії, зокрема їхньої діяльності в Україні. Авторами зазначених досліджень стали О. Висоцький, І. Гирич, В. Головченко, А. Голуб, Г. Касьянов, О. Лебеденко, І. Омелянчук, І. Павко та інші. У сучасній зарубіжній історіографії найбільшу увагу історії політичних партій у романівській імперії на початку ХХ ст. приділяють російські вчені. Важливе місце серед досліджень цього часу посідають праці В. Кривенького, М. Леонова, С. Степанова, С. Тютюкіна, І. Урилова, В. Шелохаєва та інші. Проте з історії суспільно-політичного руху в Подільській губернії на початку ХХ ст. маємо лише окремі розвідки А. Глушковецького, Р. Йолтуховського, Л. Орловського, Д. Решетченка, О. Симчишина, М. Циганюка, О. Федькова, А. Хоптяра та інших. Аналіз наукового доробку вчених засвідчив, що комплексна праця з історії партійно-політичного життя на Поділлі відсутня.

Грунтовне та всебічне вивчення досліджуваної проблеми стало можливим завдяки залученню широкого комплексу джерельної бази. Загалом її було поділено на шість груп: 1) законодавчі акти; 2) діловодна документація; 3) періодична преса та публіцистика; 4) статистичні матеріали; 5) документи особового походження; 6) агітаційно-пропагандистська література. Аналіз джерельної бази дозволив глибоко та всебічно дослідити питання діяльності політичних партій у Подільській губернії на початку ХХ ст. У процесі проведення

пошукової роботи опрацьовано великий обсяг джерел таких архівних установ: ЦДІАК України, ЦДАВО України, Держархів Вінницької обл., Держархів Хмельницької обл. та К-ПМДА. Всього використано 13 фондів, 390 справ, значна частина яких введена до наукового обігу вперше. Методологічною основою магістерського дослідження є широкий спектр підходів, принципів та методів історичного пізнання. У роботі використано аналітичний, порівняльний, системний та структурний методологічні підходи. Ключовими для нас були принципи історизму, об'єктивності, системності та відповідності. Крім цього застосовано філософські (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення), загальнонаукові (історичний, логічний, статистичний, кількісно-аналітичний) та спеціально-наукові (історико-генетичний, синхронний, історико-порівняльний, проблемно-хронологічний, історико-типологічний, та ін.) методи дослідження. Поєднання підходів, принципів та методів історичного пізнання сприяло всебічному та об'єктивному висвітленню подій, фактів і явищ, пов'язаних з діяльністю політичних партій та організацій у Подільській губернії на початку ХХ ст.

Для кращого аналізу політичних партій, які діяли на території Російської імперії на початку ХХ ст., ми використали спеціальну класифікацію. Виходячи з критеріїв ідеологічних доктрин, політичні партії поділялися на соціалістичні, ліберальні, консервативні та націоналістичні. Політичні партії та організації усіх чотирьох груп діяли на Поділлі. Партійно-політичний рух у Подільській губернії на початку ХХ ст., виходячи з його змісту та основних тенденцій, поділено на 6 періодів. На першому періоді (1902-1904 рр.) у Подільській губернії розпочали активну агітаційно-пропагандистську діяльність здебільшого одеські, київські, єлисаветградські осередки РСДРП, ПСР, РУП і Бунду.

Протягом 1903-1904 рр. у краї з'явилися нечисленні місцеві гуртки та групи, що тісно взаємодіяли з вищеназваними партійними організаціями. Для цього періоду характерне зростання кількості випадків політичної контрабанди нелегальних видань, які транспортувалися, переважно транзитом, у різні куточки

Російської імперії. Це була, в основному, література соціалістичного та ліберального напрямків.

Під час другого періоду (січень-грудень 1905 р.) відбулося зростання партійних осередків соціалістичного спрямування, переважно у великих містах краю, а згодом і в інших населених пунктах. Також у цей час виникли організації ліберальної Конституційно-демократичної партії та консервативного СРН. Останні створювалися за підтримки влади з метою збереження російського самодержавного режиму.

Із загостренням суспільно-політичної боротьби під час виборів до I-ї Державної думи розпочався третій період (січень 1906 - червень 1907 рр.) партійно-політичного руху в Подільській губернії. Він характеризувався збільшенням кількості партійних осередків краю та їхнім організаційним зміцненням. Політичні партії у цей час були активними учасниками виборчого процесу до Державної думи I-го та II-го скликань.

За нашими підрахунками, у Подільській губернії протягом 1902 - 1907 рр. діяло близько 250 осередків 13 політичних партій різних ідейно-політичних напрямків, а також кілька впливових позапартійних організацій. Однак, якщо й будуть виявлені нові факти з історії політичних партій, вони суттєво не вплинуть на основні висновки нашої роботи. Найбільшу кількість місцевих організацій, які діяли на території Поділля, мали партії консервативно-монархічного напрямку (187), серед яких провідне місце (175) займали осередки СРН. Це були російські націоналістичні організації. Вони утворились у період спаду революційного руху в краї або в добу реакції. Чорносотенці за чисельністю переважали усі інші місцеві осередки політичних партій разом узятих. Щоправда, більшість членів союзу перебувала у його рядах формально. Як правило, місцеве населення у відділі СРН записувалось з ініціативи священиків.

Друге місце за кількістю організацій на Поділлі посідали політичні партії соціалістичного напрямку. Ми виявили діяльність 76 таких місцевих осередків, серед яких 19 репрезентували РСДРП, 17 - ПСР, 15 - Бунд, 11 - РУП-УСДРП, 6 - «Поалей Ціон», 3 - ССРП по 2 - ССРП та анархісти.

Значно слабшим у краї був вплив політичних партій ліберального напрямку. Тут діяло лише 5 таких організацій, серед яких 4 представляли Конституційно-демократичну партію і лише одна - «Союз 17 октября». Це пояснюється насамперед тим, що ліберальні партії користувалися популярністю переважно у земських губерніях Російської імперії, тоді як на Поділлі земство було впроваджене лише у 1911 р., коли активна стадія революційних подій в країні пішла на спад.

Серед організацій націоналістичного напрямку, крім російських, на території Подільської губернії прослідковувались поодинокі випадки діяльності різноманітних польських гуртків. У регіоні залишались сильними позиції польського дворянства та католицького духовенства, що проявляли політичну активність. Осередки політичних партій краю активно займалися видавничою діяльністю. Остання відображала рівень активності політичних партій. Ми виявили 66 найменувань нелегальної літератури місцевого видруку, серед яких 64 видано організаціями соціалістичного і 2 - ліберального напрямків. Відсутність місцевої агітаційно-пропагандистської літератури російського консервативного напрямку пояснюється насамперед тим, що її в достатній кількості друкували центральні органи монархічних партій, які перебували на легальному становищі. Серед населення краю найбільш популярними були видання Почаївського відділу СРН.

Із загальної кількості брошур та прокламацій соціалістичного напрямку 37 належали місцевим осередкам РСДРП, 15 - ПСР, 9 - Бунду, 2 - анархістам і одна - УСДРП. Два видання ліберального напрямку опублікувала Могилів-Подільська група Конституційно-демократичної партії. У своїй роботі політичні партії та організації на території Подільської губернії використовували різноманітні форми та методи діяльності. Політичні організації соціалістичного напрямку застосовували такі методи революційної боротьби як агітація, пропаганда, страйк, бойкот. Свою діяльність вони спрямовували на селян, робітників та військових. Їхніми членами, здебільшого, була інтелігенція (вчителі, лікарі), учнівська й студентська молодь, серед яких переважали особи чоловічої статі. За

національним складом провідне місце тут займали євреї, українці та росіяни. Місцеві осередки ліберальних партій у своїй роботі використовували такі методи роботи як агітація та пропаганда. Свою діяльність вони спрямовували на різні прошарки суспільства. Членами партій були інтелігенція, частина ліберально налаштованого дворянства та поміщиків, середня міська буржуазія, службовці. За національним складом в організаціях переважали українці та росіяни.

Багатогранною й складною була соціальна складова чорносотенного руху. Якщо верхівку становили дворяни, дрібна буржуазія та чиновництво, то основні її маси складало селянство. Користуючись низьким рівнем освіченості та політичної свідомості останнього, провідники консервативно-монархічних організацій поширювали серед селян російські націоналістичні та охоронні ідеї.

Таким чином, на території Подільської губернії на початку ХХ ст. прослідковувалась діяльність політичних партій соціалістичного напрямку (РСДРП, Бунд, ПСР, анархісти, РУП-УСДРП, УСП, ЄСДРП «Поалей Ціон», СЕРП, ССРП), ліберального (Конституційно-демократична партія, «Союз 17 октября», УДП, Польська конституційно-демократична партія Південно-Західного краю, Польська обласна партія Київської, Подільської й Волинської губерній). Консервативно-монархічні партії та союзи (СРН, СРР, ВНС) репрезентували російський націоналістичний рух. У губернії діяли також польські націоналістичні гуртки й організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

Центральний державний історичний архів України в м. Києві.

Ф. 301. Жандармські установи Подільської губернії (1833-1917 рр.).

Оп. 1.

1. Спр. 509. Переписка с начальником жандармского управления гор.Одессы и начальником Подольского губернского жандармского управления о разрешении получать из дому пищу, находящемуся в тюрьме мещ. м. Скидля Гродненской губ., 14 декабря 1902 г. - 7 января 1903 г., 7 арк.

2. Спр. 511. Дело о производстве дознания о кассире Вольфензоне Л. М., обвиняемом в скрывании лиц расклеивавших в гор. Балте листовки Одесского комитета РСДРП «К новобранцам», 13 ноября 1902 г. - 8 марта 1903 г., 41 арк.

3. Спр. 512. Дело о производстве дознания о солдате 74 пехотного Ставропольского полка, расположенного в гор. Каменец-Подольске, Юрченко Г. С., обвиняемом в хранении листовки Киевского комитета РСДРП, 23 декабря 1902 г. - 7 мая 1904 г., арк. 15.

4. Спр. 542. Переписка с Департаментом полиции, Подольским губернатором и другими учреждениями о политической проверки разных лиц, 29 декабря 1902 г. - 27 декабря 1903 г., 235 арк.

5. Спр. 564. Циркуляры Департамента полиции и штаба отдельного корпуса жандармов., 1903 г. - 30 ноября 1906 г., 879 арк.

6. Спр. 568. Переписка с Департаментом полиции, помощниками начальника Подольского ГЖУ в уездах и другими учреждениями о деятельности в гор. Могилев-Подольске кружка «Южно-Русской группы партии социал-демократов», 16 сентября 1903 г. - 22 апреля 1904 г., 40 арк.

7. Спр. 573. Дело о производстве дознания о проживающих в гор. Каменец-Подольске горном технике Кудрине Н. Н., инженере Смолине Н. П., слесаре Вайнштейне П. Я. и других, обвиняемых во ввозе из-за границы в Россию и распространение нелегальной литературы: «Что делать?», 1 февраля 1903 г. - 19 декабря 1903 г., 297 арк.

8. Спр. 576. Переписка с Департаментом полиции и помощником начальника Подольского ГЖУ на пограничном пункте в м. Гусятине об арестованном с транспортом нелегальной литературы в м. Копычинцах в Австрии бывш. студенте Надежине Н. Н., 20 января 1903 г. - 1 июля 1903 г., 93 арк.

9. Спр. 577. Дело о производстве дознания и дознание о мещанах гор. Каменец-Подольска Гольденберге Я. М., Шейназине Ш. Г., Глинмане М. Б. и Шарфмане Ф. Н., обвиняемых в участии в нелегальных сходках и хранении газеты «Искра», 17 сентября 1903 г. - 29 ноября 1903 г., 294 арк.

10. Спр. 583. Переписка с Департаментом полиции и помощником начальника Подольского ГЖУ на пограничном пункте в м. Гусятине о производстве дознаний о транспортах нелегальной литературы, задержанных в местечках Збриже, Жванцах и т. д., 5 января 1903 г. - апрель 1904 г., 133 арк.

11. Спр. 734. Дознание о политической демонстрации в м. Немирове Брацлавского у. 19 октября 1905 г., 29 октября 1905 г. - 5 марта 1906 г., 73 арк.

12. Спр. 737. Дело о производстве дознания и дознание о телеграфистах Крыжановском Ф. П. и Гоцуляке Ф. М., обвиняемых в распространении листовок РСДРП «1 мая» на ст. Жмеринка Юго-Западной ж. д., 2 мая 1905 г. - 23 августа 1905 г., 65 арк.

13. Спр. 738. Дело о производстве дознания и дознание об ученике Винницкого реального училища Гринштейне И. К., обвиняемом в распространении среди железнодорожных служащих ст. Калиновки Юго-Западной ж. д. брошюры ЦК РСДРП «Всенародное учредительное собрание», 3 августа 1905 г. - 3 октября 1905 г., 72 арк.

Оп. 2.

14. Спр. 14. Переписка с Департаментом полиции, помощниками начальника Подольского ГЖУ в уездах о наблюдении за деятельностью организаций РСДРП, Украинского социал-демократического союза «Спілки» и партии эсеров в Подольской губ., 2 октября 1906 г. - 1 сентября 1907 г., 223 арк.

15. Спр. 15. Переписка с помощниками начальника Подольского ГЖУ в уездах о распространении служащими Каменецкого военного лазарета

нелегальной литературы среди солдат, находившихся на излечении, и по другим вопросам, 6 января 1906 г. - 2 января 1907 г., 410 арк.

16. Спр. 16. Переписка с Департаментом полиции и помощниками начальника Подольского ГЖУ в уездах о политической проверки разных лиц. Имеются сведения об организации партии сионистов-социалистов в гор. Балте и партии «Поалей Цион» в гор. Виннице, 14 января 1906 г. - 11 февраля 1907 г., 795 арк.

17. Спр. 17. Дознание о мещ. гор. Хмельника Литинского у. Рубинштейне Л., обвиняемого в хранении с целью распространения листовок «Сионистско-социалистической рабочей партии», 19 января 1906 г. - 18 июля 1906 г., 10 арк.

18. Спр. 20. Переписка с Киевским охранным отделением и помощниками начальника Подольского ГЖУ в уездах о наблюдении за деятельностью организаций РСДРП, Украинского социал-демократического союза «Спілки», партии эсеров и «Бунд», Всероссийского железнодорожного союза и других организаций; уставы, циркулярные письма, резолюции партийных съездов и конференций упомянутых партий и союзов. Копии, 7 апреля 1907 г. - 20 января 1908 г., 1238 арк.

Ф. 442. Канцелярія Київського, Подільського і Волинського генерал-губернатора (1796-1916 рр.).

Оп. 855.

19. Спр. 5. Донесения подольского губернатора и начальника Подольского ГЖУ об антиправительственных сходках, доставке и распространении нелегальной литературы РСДРП и др. партий в Подольской губернии, 1 января 1905 г. - 23 октября 1905 г., 36 арк.

20. Спр. 98. Переписка с подольским ГЖУ, волынским и подольским губернаторами об аресте в г. Проскурове Подольской губ. мещ. Полтуна Ш. Х, обвиняемого в транспортировке нелегальной литературы через русскоавстрийскую границу, 13 марта 1905 г. - 30 марта 1905 г., 5 арк.

21. Спр. 113 ч. 1. Переписка с Департаментом полиции, подольским губернатором и начальником Подольского ГЖУ о забастовках сельскохозяйственных рабочих в Подольской губ., требующих повышения заработной платы, о введении войск в некоторые населенные пункты Гайсинского, Ольгопольского и др. уездов Подольской губ. для подавления крестьянских волнений и по др. вопросам. Список дел о крестьянских волнениях находящихся в производстве судебных следователей округа Каменец-Подольского окружного суда, 5 апреля 1905 г. - 30 июня 1905 г., 258 арк.

Оп. 856.

22. Спр. 56. Дело о закрытии в г. Виннице Подольской губ. Типографии Шерра, подозреваемой в печатании революционных листовок. Листовка «Ко всем рабочим г. Винницы», 28 января 1906 г. - 10 мая 1906 г., 25 арк.

23. Спр. 223. Переписка с подольским губернатором о кр-не с. Чернокозенец Каменецкого у. Подольской губ. Луцике О., подозреваемом в переправе через границу контрабандным путем нелегальной литературы и оружия и связях с русскими революционерами находящимся за границей, 23 апреля 1906 г. - 26 апреля 1906 г., 5 арк.

24. Спр. 286. Переписка с Департаментом полиции и подольским губернатором о высылке из Подольской губ. нотариуса Зновицкого О. О., проживающего в г. Новая Ушица, обвиняемого в агитации сельскохозяйственных рабочих произвести забастовки, 2 июля 1906 г. - 1 сентября 1906 г., 14 арк.

25. Спр. 333. Дело об ограблении в г. Проскурове торговой конторы купца Хаима Маранца, анархистами-коммунистами, 22 июня 1906 г. - 23 июня 1906 г., 2 арк.

26. Спр. 353. Сообщение подольского губернатора об обнаружении в квартире жительницы г. Каменец-Подольска Подольской губ. Прушинской Е. нелегальной типографии, 12 июля 1906 г. - 12 июля 1906 г., 1 арк.

27. Спр. 374. Дело по представлении Подольского губернатора о высылке в одну из отдаленных губерний учителя церковно-приходского училища Петра Ксендзюка, 24 июля 1906 г. - 9 января 1907 г., 37 арк.

28. Спр. 375. Дело по обвинению бр. Степана и Василия Пустовойтов за подстрекательство нижн. чин. Терентия Кумановского и Антона Зацарнюка к продаже им казенного оружия, 24 июля 1906 г. - 12 декабря 1909 г., 23 арк.

29. Спр. 473. Переписка с Департаментом полиции, подольским губернатором, винницким уездным исправником и др. лицами о введении военного положения в Винницком у. Подольской губ. в связи с усилением революционного движения, 1 августа 1906 г. - 9 декабря 1906 г., 33 арк.

30. Спр. 523. Переписка с подольским губернатором об аресте на ст. Волочиск Проскуровского у. Подольской губ. австрийского подданного, называющегося Чацким С.Ч. обвиняемом в сборе пожертвований для боевой дружины Центрального польского революционного комитета, 15 сентября 1906 г. - 22 сентября 1906 г., 4 арк.

Оп 857.

31. Спр. 237. Донесения подольского губернатора о производстве обыска и аресте члена Каменец-Подольской группы военной организации РСДРП Новосадского С., подозреваемого в покушении на убийство полицейского стражника Мазура Н. вблизи г. Каменца Подольской губернии, 3 июня 1907 г. - 3 июня 1907 г., 2 арк.

Державний архів Хмельницької області (м. Хмельницький).

Ф. 281. Прокурор Кам'янець-Подільського окружного суду.

Оп. 1.

32. Спр. 7786. Циркуляры (копии) Министерства юстиции, переписка с прокурором Одесской судебной палаты о производстве дознаний о стачках и забастовка рабочих, волнениями крестьян, распространении нелегальной литературы, 2 января 1903 г. - 19 ноября 1903 г., 62 арк.

33. Спр. 7787. Переписка с прокурором Одесской судебной палаты товарищем прокурора окружного суда о производстве дознания о распространении мещанами Гольдманом Б. и Десницким В. Воззваний и

прокламаций, издания Киевского комитета Российской социалдемократической рабочей партии и по другим вопросам, 24 июня 1903 г. - 25 января 1906 г., 48 арк.

34. Спр. 7797. Циркуляры прокурора Одесской судебной палаты, губернского жандармского управления о представлении сведений о лицах, выступающих против царского правительства и помещиков, отношении товарища прокурора и пристава Брацлавского уезда с представлением дознаний, о политическом ссыльном Самымин, и документы по другим вопросам, 16 января 1904 г. - 5 января 1905 г., 181 арк.

35. Спр. 7798. Дело по обвинению крестьянина Штеренберга Отто Юрьевича в принадлежности к Российской социал-демократической рабочей партии и в перенесении тайно через границу революционной литературы: «К деревенской бедноте», «Письмо к товарищу о наших организационных разногласиях» - В. Ленина, «Русский рабочий в революционном движении» (по личным воспоминаниям Г. Плеханова), «Проект программы РСДРП» и газеты «Искра» за 1901, 1902, 1903, 1904 гг., 14 апреля 1904 г. - 11 июня 1905 г., 24 арк.

36. Спр. 7799. Переписка с начальником Подольского губернского жандармского управления и прокурором Одесской судебной палаты о транспортировке и задержании на станции Тифлис отправленной из г. Каменец-Подольска нелегальной литературы («Проект программы Российской социал-демократической рабочей партии»), 12 марта 1904 г. - 18 ноября 1904 г., 9 арк.

37. Спр. 7800. Дело по обвинению дворянина Ивана Брониславовича Озембловского в провозе через австро-русскую границу нелегальной литературы, 12 апреля 1904 г. - 18 октября 1904 г., 24 арк.

38. Спр. 7802. Переписка с министерством юстиции, Подольским губернским жандармским управлением, прокурором Одесской судебной палаты и другими о собрании сионистов в г. Балте, 10 августа 1904 г. - 22 декабря 1904 г., 15 арк.

39. Спр. 7803. Дело по обвинению Сташевского, Гаевского Якова и Гунченко Сазонта в распространении прокламаций: «Что такое политическая свобода?» и другой нелегальной литературы в г. Виннице и на станции Гайворон, Гайсинского уезда, 18 февраля 1904 г. - 24 июня 1906 г., 55 арк.

40. Спр. 7804. Дело по обвинению дворянина Рудницкого Михаила и мещан Шнерлинга Якова, Желязко Абрама, Германского Шклера, Колко Абрама в распространении на станции Проскуров нелегальной литературы, 23 декабря 1904 г. - 10 февраля 1905 г. 51 арк.

41. Спр. 7805. Дело по обвинению мещан Шварцберга Мордхая и Гольдштейна Мошка Мордковича в хранении и распространении в г. Балте прокламаций «Новый курс», издаваемых Всеобщим еврейским союзом «Бунд», 10 декабря 1904 г. - 22 декабря 1905 г., 42 арк.

42. Спр. 7807. Переписка с прокурором Одесской судебной палаты, товарищами прокурора, начальником Козятинского жандармского полицейского управления о найденных на железнодорожной линии «Козятин - Одесса» воззваний антиправительственного содержания, 8 марта 1904 г. - 9 марта 1904 г., 6 арк.

43. Спр. 7808. Переписка с прокурором Одесской судебной палаты и товарищем прокурора по Гайсинскому участку о найденных в г. Брацлаве прокламациях: «Ко всем гражданам России», «Ко всем Российским рабочим», «Последний козырь самодержавия», отпечатанные Одесским комитетом РСДРП, 30 мая 1904 г. - 12 июня 1904 г., 5 арк.

44. Спр. 7809. Переписка с прокурором Одесской судебной палаты Винницкими уездными приставами и исправником о найденных в г. Виннице прокламациях на украинском языке, 16 октября 1904 г. - 28 ноября 1904 г., 7 арк.

45. Спр. 7812. Переписка с прокурором Одесской судебной палате о найденной в квартире крестьянина с. Окны Балтского уезда Шустова А. Т. прокламации Одесского комитета партии социалистов-революционеров «К солдатам Одесского округа», 24 сентября 1904 г. - 24 марта 1905 г., 13 арк.

46. Спр. 7815. Дело по обвинению крестьян с. Должка Смоленского Василия Мартыновича, Борщевского Николая, Кушнера Александра в хранении литературы антиправительственного содержания, 21 августа 1904 г. - 13 ноября 1904 г., 19 арк.

47. Спр. 7817. Переписка с товарищем прокурора по Балтскому участку, начальником Подольского губернского жандармского управления о найденных крестьянином Никитой Корнейчуком вблизи м. Богополь прокламаций Елисаветградской организации РСДРП «К новобранцам», 29 ноября 1904 г. - 24 марта 1905 г., 13 арк.

48. Спр. 7818. Переписка с товарищем прокурора 1-го Винницкого участка о найденных на чугунно-литейном заводе г. Виннице прокламациях Российской социал-демократической рабочей партии «Ко всему русскому народу» и др., 2 октября 1904 г. - 28 декабря 1904 г., 7 арк.

49. Спр. 7819. Переписка с товарищем прокурора по 1-му Винницкому участку, прокурором Одесской судебной палаты и другими о найденной вблизи с. Стодулец, Литинского уезда прокламации ЦК украинской социалистической партии «Правдиве слово про війну», 24 марта 1904 г. - 30 октября 1904 г., 32 арк.

50. Спр. 7821. Переписка с товарищем прокурора Гайсинского участка Брацлавским уездным исправником о найденных в реке Буг прокламациях изданных Одесским комитетом РСДРП, 21 июня 1904 г. - 21 июня 1904 г., 4 арк.

Література

51. Авинери Ш. Происхождение сионизма. Основные направления в еврейской политической мысли / Ш. Авинери. - М. : Мосты культуры, 2004. - 460 с.

52. Аврех А. Я. Царизм и третьеиюньская система / А. Я. Аврех. - М. : Наука, 1966. - 184 с.

53. Баженов Л. В. Участь демократичних верств польського населення Поділля у революції 1905-1907 рр. / Л. В. Баженов. // Тези доповідей V-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції, вересень 1979 р. / Кам'янець-Поділ. держ. пед. ін-т ім. В. П. Затонського; [редкол.: І. С. Винокур (відп. ред.), С. К. Гуменюк, Л. А. Коваленко та ін.]. - Кам'янець-Подільський: Дунаєвецька рай. друк., 1980. - С. 70-71.

54. Богоявленский Д. Д. Союз русского народа: лидеры и партия / Д. Д. Богоявленский. // Политические партии в российских революциях в начале XX века. - М. : Наука, 2005. - С. 444-451.

55. Бунд. Документы и материалы. 1894-1921. - М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. - 1359 с.

56. Валентинов-Вольский Н. В. Встречи с Лениным / Н. В. Валентинов-Вольский. - Нью-Йорк: Издательство имени Чехова, 1953. - 175 с.

57. Висоцький О. Ю. Українські національні партії початку XX століття: соціальний сегмент (УСДРП та УПСР у компаративістському вивченні) : Монографія / О. Ю. Висоцький. - Дніпропетровськ : ДДФЕІ, 2001. - 160 с.

58. Волковинський В. М. Україна в орбіті есерівського тероризму на початку XX ст. / В. М. Волковинський. // Проблеми історії України XIX - початку XX ст. - Випуск VIII. - К. : Інститут іст. Укр., 2004. - С. 16-49.

59. Волобуев О. В. Меншевики в поисках новой партийной модели. Июнь 1907 - июль 1914 гг. / О. В. Волобуев. // Меншевики и меньшевизм. Сборник статей / [под ред. В. Л. Телицына, С. В. Тютюкина, И. Х. Урилова]. - М. : Наука, 1998. - С. 24-36.

60. Воронов В. І. Джерелознавство історії України: Курс лекцій / В. І. Воронов. - Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетровського ун-ту, 2003. - С. 193-250.

61. Гайдалемівський П. Українські політичні партії. Їх розвиток і програми / П. Гайдалемівський. - Зельцведель : Друкарня СВУ, 1919. - 72 с.

62. Герасименко Г. А. Исторический выбор России / Г. А. Герасименко. // Политические партии в российских революциях в начале XX века. - М. : Наука, 2005. - С. 6-31.

63. Гермайзе Й. Нарис з історії революційного руху в Україні / Й. Гермайзе. - [Б. м.] : Книгоспілка, 1926. - Т. 1. Революційна Українська партія (РУП). - 389 с.

64. Гинев В. Н. Борьба за крестьянство и кризис русского неонародничества 1902-1914 гг. / В. Н. Гинев. - Л. : Наука, 1983. - 335 с.

65. Гирич І. Б. Українські інтелектуали і політична окремішність (середина ХІХ - початок ХХ ст.) : Монографія / І. Б. Гирич. - К. : Укр. письменник, 2014. - 496 с.

66. Глушковецький А. Л. Демократія в провінції: вибори та діяльність депутатів Подільської губернії у Державних Думах Російської імперії : Монографія / А. Л. Глушковецький. - Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О., 2010. - 400 с.

67. Глушковецький А. Л. Політичні партії в Подільській губернії під час виборів до II-ї Державної Думи / А. Л. Глушковецький. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. - Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2007. - Т. 17: На пошану професора В. П. Газіна. - С. 212-225.

68. Голобуцький О. Український політичний рух на Наддніпрянщині кінця ХІХ - початку ХХ століття : Дослідження / О. Голобуцький, В. Кулик. - К. : Смолоскип, 1996. - 124 с.

69. Головченко В. І. Від «Самостійної України» до Союзу Визволення України / В. І. Головченко. - Харків : Майдан, 1996. - 192 с.

70. Голуб А. І. Українська соціал-демократія і міжнародний соціалізм: сторінки політичної історії (кінець ХІХ - перша чверть ХХ століття) / А. І. Голуб. - Дніпропетровськ : ДДУ, 1998. - 92 с.

71. Гольдман Л. Организация и типография «Искры» в России. (Изличных воспоминаний) / Л. Гольдман // Каторга и ссылка. - 1925. - № 4. - С. 7-38.

72. Гуменюк А. О. Розвиток торгівлі в містах Правобережної України у 80-90-х роках ХІХ ст. / А. О. Гуменюк. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 2000. - Т. 4 (6). - С. 175-180.

73. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії / Т. Гунчак. - К. : Либідь, 1993. - 288 с.

74. Гусев К. В. Партия эсеров: от мелкобуржуазного революционизма к контрреволюции. (Исторический очерк) / К. В. Гусев. - М. : Мысль, 1975. - 382 с.

75. Довганюк І. К. Шлях ленінської «Искры» в Росію через Поділля / І. К. Довганюк. // Матеріали другої Подільської історико-краєзнавчої конференції, квітень 1967 р. / Кам'янець-Поділ. держ. пед. ін-т; [редкол.: Л. А. Коваленко (відп. ред.) та ін.]. - Львів : Каменяр, 1968. - С. 19-21.

76. Довідник історико-революційних подій на території Хмельницької області в період першої російської революції 1905-1907 рр. - Хмельницький : Вид-во обласної організації товариства Знання, 1975. - 19 с.

77. Дорошенко В. Революційна Українська Партія. (РУП). (1900-1905 рр.): Нариси з історії української соціал-демократичної партії / В. Дорошенко. - Львів - Київ : Вид-во ЦК УСДРП, 1921. - 40 с.

78. Дорошенко Д. І. Мої Спомини Про Давнє Минуле (1901-1914 роки) / Д. І. Дорошенко. - Вінніпег-Манітоба : Видавництво спілки Тризуб, 1949. - 67 с.

79. Дубінський В. А. Аграрне питання в політичних концепціях українських партій і громадських організацій Наддніпрянщини наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. : Монографія / В. А. Дубінський, О. М. Федьков. - Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2012. - 256 с.

80. Дудар О. В. Тероризм як метод діяльності чорносотенних організацій (1905-1917 рр.) / О. В. Дудар. // Вісник Житомирського державного університету імені І. Франка. - Житомир : Житомирського державного університету імені І. Франка, - 2004. - № 18. - С. 30-34.

81. Ерофеев Н. Д. Социалисты-революционеры (середина 90-х гг. ХІХ в. - октябрь 1917 г.) / Н. Д. Ерофеев. // Политические партии России: история и современность. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. - С. 169-209.

82. Єфремов С. З громадського життя на Україні / С. Єфремов. - Санкт-Петербург : Век, 1909. - 77 с.

83. Єфремов С. Щоденник. Про дні минулі (Спогади) / С. Єфремов. - К. : Темпора, 2011. - 792 с.

84. Жезицький В. Діяльність єврейських політичних партій на Поділлі на початку ХХ ст. / В. Жезицький, В. Нестеренко. // Матеріали Всеукраїнської

науково-краєзнавчої конференції «Хмельниччина в контексті історії України» / [редкол. Л. Баженов (голова), О. Єсюнін (співголова) та ін.] - Хмельницький, 2012. - С. 89-92.

85. Заводовський А. А. Українська національна ідея в подільській пресі 1906 р. / А. А. Заводовський. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т, 1998. - Т. 2.(4). - С. 79-84.

86. Залежский В. Анархисты в России / В. Залежский. - М. : Молодая гвардия, 1930. - 132 с.

87. Зекцер А. 1905 рік на Поділлі / А. Зекцер. - Вінниця : [Б. в.], 1925. - Ч. 1. Аграрні заколоти та заворушення наймитів рр. 1904-1906. - 1925. - 43 с.

88. Зекцер А. 1905 рік на Поділлі / А. Зекцер. - Вінниця : [Б. в.], 1925. - Ч. 2. Робітничий рух та діяльність революційних організацій 1904-1906 рр. - 1925. - 125 с.

89. Зеленюк І. С. Революційний рух на Поділлі в період народної революції 1905-1907 рр. у Росії / І. С. Зеленюк. // Наукові записки Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський педагогічний інститут, 1956. - Т. 3. - С. 3-50.

90. Иванов Л. М. Революция 1905-1907 гг. на Украине / Л. М. Иванов. // Революция 1905-1907 гг. в национальных районах России. Сборник статей. - М. : Государственное издательство политической литературы, 1955. - С. 30-44.

91. Именной Высочайший указ, данный Сенату «О временных правилах, об Обществах и Союзах» (7 марта 1906 г.) // Полное собрание законов Российской империи: в 33 т. - [3-е собр.]. - СПб., 1881 - 1913. - Т. XXVI: 1906, Отделение 1: От № 27173-28753. - 1909. - С. 201-207.

92. Йолтуховський Р. Діяльність Кам'янець-Подільського осередку Подільсько-Бессарабського союзу анархістів-комуністів (1907-1909 рр.) / Р. Йолтуховський. // Матеріали Всеукраїнської науково-краєзнавчої конференції

«Хмельниччина в контексті історії України». - Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2012. - С. 203-206.

93. Йолтуховський Р. Консервативно-монархічні партії та організації в Проскурівському повіті у 1906-1917 рр. / Р. Йолтуховський. // Літопис Хмельниччини - 2015: краєзнавчий збірник / [Ред. кол.: О. М. Брицький (голова), С. М. Єсюнін (відп. ред.) та ін.]. - Хмельницький : ПП Мельник А. А., 2015. - С. 220-226.

94. Історичне джерелознавство: Підручник / [Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін.]. - К. : Либідь, 2002. - С. 388-429.

95. Історія Всесоюзної Комуністичної Партії (більшовиків) / [За ред. комісії ЦК ВКП (б)]. - К. : Українське державне видавництво, 1944. - 343 с.

96. Калинник М. М. Революційний рух в армійських частинах на Поділлі в роки першої російської революції / М. М. Калинник. // Тези доповідей VI-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 40-річчю Перемоги Радянського народу у Великій Вітчизняній війні, 21-23 трав. 1985 р. / Кам'янець-Поділ. держ. пед. ін-т ім. В. П. Затонського; [редкол.: Л. В. Баженов, І. С. Винокур (відп. ред.), С. К. Гуменюк та ін.]. Секція історії дожовтневого періоду. - Кам'янець-Подільський : [Ярмолинецька друк.], 1985. - С. 9.

97. Касьянов Г. В. Українська інтелігенція на рубежі XIX-XX століть: соціально-політичний портрет / Г. В. Касьянов. - К. : Либідь, 1993. - 176 с.

98. Кенц О. А. Криза імперії та міжетнічні відносини на Поділлі на початку XX ст. / О. А. Кенц. // Матеріали X-ої Подільської історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 55-ій річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні, грудень 2000 р. / Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т та ін.; [редкол.: І. С. Винокур (відп. ред.), Л. В. Баженов, Ю. І. Блажевич та ін.]. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т, 2000. - С. 203-204.

99. Кирюхина Е. И. Всероссийский крестьянский союз в 1905 г. / Е. И. Кирюхина // Исторические записки. - 1955. - Т. 50. - С. 95-141.

100. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования / И. Д. Ковальченко. - М. : Наука, 2003. - 439 с.

101. Кожин В. В. Россия. Век XX (1901-1939). История страны от 1901 года до «загадочного» 1937 года. Опыт беспристрастного исследователя / В. В. Кожин. - М. : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2002. - 366 с.

102. Колесник В. Ф. Українські ліберально-демократичні партії в Російській імперії на початку XX століття : Монографія / В. Ф. Колесник, Л. П. Могильний. - К. : Видавничо-поліграфічний центр Київський університет, 2005. - 244 с.

103. Комин В. В. История помещичьих, буржуазных и мелкобуржуазных политических партий в России (Факультативный курс лекций для студентов исторического факультета педагогического института). Часть первая (1900-июнь 1917 гг.) / В. В. Комин. - Калинин : Калининский государственны педагогический институт имени М.И. Калинина, 1970. - 277 с.

104. Кривенький В. В. Анархисты / В. В. Кривенький. // Политические партии России: история и современность. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. - С. 210-222.

105. Курас І. Ф. Повчальний урок історії: (Ідейно-політичне банкрутство Української соціал-демократичної робітничої партії) / І. Ф. Курас. - К. : Політвидав України, 1986. - 185 с.

106. Лашенко В. Українська Студентська Громада у Варшаві в 1901-1903 рр. / В. Лашенко. // З минулого. Збірник. Т. II. Український студентський рух у російській школі. - Варшава : Український науковий інститут, 1939. - С. 128-135.

107. Лебеденко О. М. Анархізм в Україні (XIX - початок XX ст.) / О. М. Лебеденко. - К. : Либідь, 1994. - 76 с.

108. Левенець Ю. На зламі століть (кінець XIX - 1917 рр.). Т. 1 / Ю. Левенець, Л. Нагорна, М. Кармазіна. // Політична історія України XX ст. У 6 т. - К. : Генеза, 2002-2003. - С. 111-112.

109. Лельчук В. С. Большевики / В. С. Лельчук, С. В. Тютюкин // Политические партии России: история и современность - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. - С. 243-259.

- 110.** Ленін В. І. Чи бойкотувати Державну думу? / В. І. Ленін. // Твори. - Київ : Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1949. - Т. 10. - С 212-226.
- 111.** Леонов М. И. Партия социалистов-революционеров в 1905-1907 гг. / М. И. Леонов. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 1997. - 512 с.
- 112.** Леонов М. И. Партия эсеров: середина 90-х годов XIX века - 1907 год. / М. И. Леонов // Политические партии в российских революциях в начале XX века. - М. : Наука, 2005. - С. 401-413.
- 113.** Лещенко М. Н. Українське село в революції 1905-1907 рр. / М. Н. Лещенко. - К. : Наукова думка, 1977. - 359 с.
- 114.** Лозовий В. Просвітницький рух на Поділлі (1906-1923 рр.) / В. Лозовий. - Кам'янець - Подільський : Видання Подільського братства Кам'янець на Поділля, 1996. - 110 с.
- 115.** Лось Ф. Е. Революція 1905-1907 рр. на Україні / Ф. Е. Лось. - К. : Видавництво Академії наук Української РСР, 1955. - 402 с.
- 116.** Любченко В. Б. Теоретична та практична діяльність російських націоналістичних організацій / В. Б. Любченко // Укр. Іст. Журн. - 1996. - №2. - С. 55-65.
- 117.** Магась-Демидас Ю. І. Кооперативний рух у Подільській губернії / Ю. І. Магась-Демидас, О. М. Федьков. - Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. - 144 с.
- 118.** Малий В. В. Етнонаціональні процеси на Поділлі у 1861-1914 рр. / В. В. Малий. - Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2008. - 280 с.
- 119.** Манифест «Об усовершенствовании Государственного порядка» (17 октября 1905 г.) // Полное собрание законов Российской империи: в 33 т. - [3-е собр.]. - СПб., 1881 - 1913. - Т. XXV: 1905, Отделение 1: От № 25605-27172. - 1908. - С. 754-755.
- 120.** Мартов Л. Политические партии в России / Л. Мартов. - СПб. : Новый мир, 1906. - 32 с.

- 121.** Большевики и большевизм. Сборник статей / [Под. ред. В. Л. Телицина, С. В. Тютюкина, И. Х. Урилова]. - М. : Наука, 1998. - 253 с.
- 122.** Меша В. Г. Українське національне відродження 1905-1914 років (Історіографія проблеми) / В. Г. Меша. - К. : Либідь, 2004. - С. 78.
- 123.** Мещеряков В. Н. Партия социалистов-революционеров / В. Н. Мещеряков. - М. : Госполитиздат, 1922. - 157 с.
- 124.** Михальський І. С. Джерела з історії українських політичних партій кінця ХІХ - початку ХХ ст. / І. С. Михальський. - Луганськ : Альма-матер, 2003. - 344 с.
- 125.** Могильний Л. П. Утворення ліберально-демократичних партій Наддніпрянщини / Л. П. Могильний. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Історичні науки. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2003. - Т. 11. - С. 141-152.
- 126.** Модели общественного переустройства России. XX век / [Отв. ред. В. В. Шелохаев]. - Москва : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. - 608 с.
- 127.** Морозов К. Н. Политическое руководство партии социалистов-революционеров в 1901-1921 годах / К. Н. Морозов. // Политические партии в российских революциях в начале XX века. - М. : Наука, 2005. - С. 475-487.
- 128.** Нариси історії Вінницької обласної партійної організації / [Ред. кол.: В. М. Таратута (відп. ред.) та ін.]. - Одеса : Маяк, 1980. - 343 с.
- 129.** Нариси історії Хмельницької обласної партійної організації / [Ред. кол.: В. І. Купратий (голова) та ін.]. - Львів : Каменяр, 1982. - 271 с.
- 130.** Наумов С. О. Створення Революційної української партії / С. О. Наумов. // Укр. Іст. Журн. - 2006. - № 2. - С. 49-59.
- 131.** Непролетарские партии России в трех революциях / [Отв. ред. К. В. Гусев]. - М. : Наука, 1989. - 246 с.
- 132.** Непролетарские партии России. Уроки истории / [Отв. ред. К. В. Гусев]. - М. : Наука, 1984. - 226 с.

133. Новиков П. О. Нові дані про пересилку марксистської літератури в Росію / П. О. Новиков // Укр. Іст. Журн. - 1961. - № 2. - С. 61-65.

134. Общественное движение в России в начале XX-го века [под. ред. Л. Мартова, П. Маслова и А. Потресова]. Том IV. Части первая и вторая (книги 6-ая и 7-ая). - Санкт-Петербург : Общественная польза, 1912. - 322 с.

135. Оліневич С. С. Події революції 1905-1907 рр. на Дунаєвеччині / С. С. Оліневич. // VII Подільська історико-краєзнавча конференція: тези доповідей, жовтень 1987 р. 70-річчю Великого жовтня присвячується / Кам'янець-Поділ. держ. пед. ін-т ім. В. П. Затонського; [редкол.: Л. В. Баженов, І. С. Винокур (відп. ред.), С. К. Гуменюк та ін.]. Секція історії дожовтневого періоду. - Кам'янець-Подільський : [Дунаєвецька рай. друк.], 1987. - С. 7-9.

136. Омелянчук И. В. Черносотенное движение в Российской империи (1901-1914) : Монография / И. В. Омелянчук. - К. : МАУП, 2007. - 744 с.

137. Опря А. В. Роль селянського поземельного банку в проведенні столипінської аграрної реформи в Україні / А. В. Опря. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ, 2006. - 140 с.

138. Орловський Л. О. Участь подільських євреїв у суспільнополітичному русі 1905-1907 рр. / Л. О. Орловський. // Матеріали XIII Подільської історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 80-річчю від дня народження І. С. Винокура, 18-19 листоп. 2010 р. / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка; [редкол.: О. М. Завальнюк та ін.]. - Кам'янець-Подільський : Абетка, 2010. - С. 343-348.

139. Павко А. І. Політичні партії, організації в Україні: кінець XIX - початок XX століття: зародження, еволюція, діяльність, історична доля / А. І. Павко. - К. : Іван Федоров, 1999. - 247 с.

140. Павлов Д. «Союз 17 октября» / Д. Павлов, В. Шелохаев. // Политические партии России: история и современность. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. - С. 109-121.

141. Панченкова Н. О. Оперативна діяльність охоронних структур Російської імперії та терористичних угруповань на теренах України на початку ХХ ст. / Н. О. Панченкова. // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - Луганськ : Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2008. - № 11 (129). - С. 187-194.

142. Партия «Союз 17 октября». Протоколы съездов, конференций и заседаний ЦК. В 2-х томах [под ред. О. Волобуева, В. Журавлева, Д. Павлова]. // Т. 1. Протоколы съездов и заседаний ЦК 1905-1907 гг.. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 1996. - 408 с.

143. Партия социалистов-революционеров. Документы и материалы. В 3-х тт.. / Т. 2. Июнь 1907 - февраль 1917 гг.. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2001. - 584 с.

144. Поділля / [редкол. А. Ф. Артюх, В.Г. Балушак, З.Є. Болтарович та ін.] - К. : Вид-во НКЦ Доля, 1994. - 320 с.

145. Политические партии в российских революциях в начале ХХ века / [Под. ред. Г. Н. Севостьянова]. - М. : Наука, 2005. - 533 с.

146. Политические партии России: история и современность. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. - 631 с.

147. Политические партии. Сборник программ существующих в России политических партий. С предисловием и примечанием. - М. : Издание книгопродавца М.В. Клюкина, 1906. - 287 с.

148. Політична історія України. ХХ ст.: У 6 т. / [Редкол. І. Ф. Курас та ін.]. - К. : Генеза, 2002-2003. - Т. 1: На зламі століть (кін. ХІХ ст.-1917 р.) / [Ю. А. Левенець, Л. П. Нагорна, М. С. Кармазіна]. - 2002. - 424 с.

149. Полный сборник платформ всех русских политических партий с приложением Высочайшего Манифеста 17 октября 1905 г. и всеподданнейшего доклада графа Витте. - СПб. : Изд. ННШ, 1906. - 131 с.

150. Полный сборник платформ всех русских политических партий с приложением Высочайшего Манифеста 17 октября 1905 г. и всеподданнейшего доклада графа Витте. - СПб. : Издание второе ННШ, 1906. - 131 с.

151. Полный сборник платформ всех русских политических партий с приложением Высочайшего Манифеста 17 октября 1905 г. и всеподданнейшего доклада графа Витте. - СПб. : Издание третье ННШ, 1906. - 162 с.

152. Поляков Ю. А. Цель одна, методы различные / Ю.А. Поляков. // Социал-демократия в российской и мировой истории. Обобщение опыта и новые подходы: Материалы междунар. науч. конф. Ин-т всеобщ. истории, Центр истории мировой социал-демократии: Гос. ун-т гуманитар. наук, Каф. общ.-полит. движение XIX-XX вв. - М. : Собрание, 2009. - С. 7-15.

153. Приходько В. Під сонцем Поділля / В. Приходько. - Львів : Червона калина, 1935. - 251 с.

154. Приходько В. Під сонцем Поділля: спогади. Ч. 2. / В. Приходько; упорядники і автори передмови Ю. Легун, О. Кравчук. - Вінниця : ТОВ Консоль, 2011. - 416 с.

155. Прокопчук В. С. Дунаєвеччина в роки першої російської революції (1905-1907 рр.) / В. С. Прокопчук. // Тези доповідей VI-ої Подільської історикокраєзнавчої конференції, присвяченої 40-річчю Перемоги Радянського народу у Великій Вітчизняній війні, 21-23 трав. 1985 р. / Кам'янець-Поділ. держ. пед. інт ім. В. П. Затонського; [редкол.: Л. В. Баженов, І. С. Винокур (відп. ред.), С. К. Гуменюк та ін.]. Секція історії дожовтневого періоду. - Кам'янецьПодільський: [Ярмолинецька друк.], 1985. - С. 11-12.

156. Пушкарев Л. Н. Классификация русских письменных источников по отечественной истории / Л. Н. Пушкарев. - М. : Наука, 1975. - 276 с.

157. Равич-Черкасский М. История коммунистической партии Украины / М. Равич-Черкасский. - К. : Госиздат Украины, 1923. - 247 с.

158. Революційні події 1905-1907 рр. на Поділлі. (Збірник документів). / [Ред.кол.: І. О. Пшук (відп. ред.) та ін.]. - Вінниця : В-во Державний архів Вінницької області, 1956. - 191 с.

- 159.** Реєнт О. Україна в імперську добу (XIX - початок XX ст.) / О. Реєнт. - К. : Інститут історії України НАН України, 2003. - 340 с.
- 160.** Решетченко Д. В. Українські національні партії на Поділлі в період першої російської революції 1905-1907 рр. / Д. В. Решетченко. // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. (Збірник статей). Випуск 32. - К. : Інститут історії НАН України, 2005. - С. 204-210.
- 161.** Риш А. Очерки по истории украинской социал-демократической «Спілки» / А. Риш. - Харьков : Пролетарий, 1926. - 141 с.
- 162.** Самарцев І. С. Чорносотенці на Україні (1905-1907 рр.) / І. С. Самарцев. // Укр. Іст. Журн. - 1992. - №1. - С. 89-95.
- 163.** Сарбей В. Г. Національне відродження України / В. Г. Сарбей. - К. : Видавничий дім Альтернативи, 1999. - 336 с.
- 164.** Симчишин О. Діяльність Бунду на Поділлі в роки першої російської революції (1905-1907 рр.) / О. Симчишин. // Проблема історії України XIX - початку XX ст. - Випуск IX. - К. : Інститут історії України, 2004. - С. 130-137.
- 165.** Скрипник А. Ю. Адміністративно-територіальний устрій та органи державного управління Подільської губернії на поч. XX ст. / А. Ю. Скрипник. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. - Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2005. - Т. 15: На пошану професора Л.В. Баженова. - С. 381-390.
- 166.** Скрипник А. Ю. Державні установи Подільської губернії 1793-1914 рр. : Монографія / А. Ю. Скрипник. - Кам'янець-Подільський : ПП Мошинський В. С., 2012. - 228 с.
- 167.** Солдатенко В. Ф. Историческая эволюция украинской социал-демократии в свете общественно-политических воззрений В. Винниченко / В. Ф. Солдатенко. // Социал-демократия в российской и мировой истории. Обобщение опыта и новые подходы: Материалы междунар. науч. конф. Ин-т всеобщ. истории, Центр истории мировой социал-демократии: Гос. ун-т гуманитар. наук, Каф. общ.-полит. движение XIX-XX вв. - М. : Собрание, 2009. - С. 302-311.

- 168.** Спиридович А. И. Революционное движение. Выпуск 1-й. Российская социал-демократическая рабочая партия / А. И. Спиридович. - СПб. : [Б. и.], 1914. - 538 с.
- 169.** Спиридович А. И. Революционное движение. Выпуск 2-й. Партия социалистов-революционеров / А. И. Спиридович. - Петроград : [Б. и.], 1916. - 579 с.
- 170.** Спирин Л. М. Крушение помещичьих и буржуазных партий в России (начало XX в. - 1920 г.) / Л. М. Спирин. - М. : Мысль, 1977. - 366 с.
- 171.** Стальний В. Кадеты (конституционно-демократическая партия народной свободы) / В. Стальний. - Харьков : [Б. и.], 1930. - 224 с.
- 172.** Старинець О. Г. Виникнення організацій конституційнодемократичної партії (партії народної свободи) в Україні (жовтень 1905 - лютий 1906 рр.) / О. Г. Старинець // Укр. Іст. Журн. - 1995. - № 6. - С. 37-46.
- 173.** Степанов С. А. Черная сотня в России. 1905-1914 гг. / С. А. Степанов. М. : Изд-во ВЗПИ, А/О Росвузнаука, 1992. - 330 с.
- 174.** Степанов С. А. Черносотенные союзы и организации / С. А. Степанов. // Политические партии России: история и современность. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. - С. 85-95.
- 175.** Сусоров С. В. Партія соціалістів-революціонерів і столипінська аграрна реформа / С. В. Сусоров. - Херсон : Херсонський державний технічний університет, 1998. - 37 с.
- 176.** Съезды и конференции Конституционно-демократической партии. В 3-х тт. Т. 1. 1905-1917 гг. / [под ред. О. Волобуева, Ш. Галая, В. Журавлева]. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 1997. - 744 с.
- 177.** Ткач С. А. Генезис організацій політичних партій у Подільській губернії на початку XX ст. / С. А. Ткач. // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [редкол.: В. С. Степанков (відп. ред.) та ін.]. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. - Вип. 6: На пошану професора А. Г. Філінюка - С. 522-530.

178. Ткач С. А. Діяльність військових організацій революційних партій у Подільській губернії на початку ХХ ст. / С. А. Ткач. // Матеріали XIV Подільської наукової історико-краєзнавчої конференції [присвяченої 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка, 70-річчю визволення Хмельницької області від нацистських окупантів, 50-річчю з часу утворення Хмельницького обласного історико-краєзнавчого товариства] / [редкол. С. А. Копилов (співголова) та ін.]. - Кам'янець-Подільський : ФОП О. В. Сисин, 2014. - С. 236-240.

179. Ткач С. А. Діяльність Вінницької позапартійної бойової дружини (1906 р.). / С. А. Ткач // Вінниччина: минуле та сьогодення. - Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2013. - С. 294-298.

180. Ткач С. А. Діяльність осередків українських політичних партій в Подільській губернії у 1902-1905 рр. / С. А. Ткач. // Науковий діалог «Схід-Захід». Матеріали III всеукр. наук. конф. з міжнар. участю. (м. Кам'янець-Подільський, 7 червня 2014 р.): у 4-х частинах. - Дніпропетровськ : Інновація, 2014. - Ч. 3. - С. 155-157.

181. Ткач С. А. З історії партійно-політичного життя у Вінниці на початку ХХ століття / С. А. Ткач. // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [редкол.: А. Г. Філінюк (відп. ред.) та ін.]. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. - Вип. 7: На пошану академіка П.Г. Тронька (до 100-річчя від дня народження). - С. 310-319.

182. Тютюкин С. В. Большевизм: Страницы истории / С. В. Тютюкин. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2002. - 560 с.

183. Тютюкин С. В. Большевики / С. В. Тютюкин. // Политические партии России: история и современность. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. - С. 227-241.

184. Тютюкин С. В. Рождение российской многопартийности / С. В. Тютюкин. // Политические партии в российских революциях в начале ХХ века. - М. : Наука, 2005. - С. 112-130.

- 185.** Урилов И. Х. История российской социал-демократии (меньшевизма) / И. Х. Урилов. - М. : Собрание, 2005. - Ч. 3. - 416 с.
- 186.** Урилов И. Х. От какого наследства следует отказаться (вместо введения) / И. Х. Урилов. // *Меньшевики и меньшевизм. Сб. статей* / [под ред. В. Л. Телицина, С. В. Тютюкина, И. Х. Урилова]. - М. : Наука, 1998. - С. 16-17.
- 187.** Устав Подольского союза русских националистов. - [Б.м.и г.и.]. - 14 с.
- 188.** Феденко П. Соціалізм давній і новочасний / П. Феденко. - Лондон - Париж - Мюнхен : Наше слово, 1968. - 231 с.
- 189.** Феденко П. Український громадський рух у ХХ ст. Курс лекцій / П. Феденко. - Подєбради : Вид-во Укр. техніко-господарського ін-ту, 1934. - 171 с.
- 190.** Феденко П. Український рух у ХХ столітті / П. Феденко. - Лондон : Наше слово, 1959. - 267 с.
- 191.** Федулкин С. Революционная Жмеринка / С. Федулкин. // *Літопис революції*. - 1928. - № 6 (33). - С. 312-318.
- 192.** Федьков О. М. «Селянству владу і землю!». Всеросійський селянський союз в Україні (1905-1907 рр.) : монографія / О. М. Федьков, В. О. Магась. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. - 272 с.
- 193.** Федьков О. М. Аграрні програми українських національних партій Наддніпрянщини напередодні і в період революції 1905-1907 років / О. М. Федьков. // *Наукові праці історичного факультету*. - Т. 2. - Кам'янець-Подільський : Історичний факультет Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, 1996. - С. 80-89.
- 194.** Федьков О. М. Всеросійський селянський союз і політичні партії в 1906-1907 рр. / О. М. Федьков. // *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: Історичні науки*. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2003. - С. 152-160.
- 195.** Федьков О. М. Організації Партії соціалістів-революціонерів на Поділлі напередодні і в період першої російської революції / О. М. Федьков //

Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [редкол: В. С. Степанков та ін.]. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. - Вип. 1. - С. 202-210.

196. Федьков О. М. Партія соціалістів-революціонерів і селянство в Правобережній Україні у 1905 році / О. М. Федьков. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. - Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2004. - Т. 13. - С. 111-124.

197. Федьков О. М. Політичні партії і селянство в 1905-1907 роки (діяльність партійних та непартійних організацій в селах Правобережної України) : Монографія / О. М. Федьков. - Кам'янець-Подільський : АбеткаНОВА, 2007. - 248 с.

198. Федьков О. М. Становлення української соціал-демократичної Спілки / О. М. Федьков. // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки. - Кам'янець-Подільський : ПП Медобори 2006, 2014. - Т. 24: На пошану професора В. А. Смолія. - С. 240-254.

199. Федьков О. М. Суспільно-політична боротьба на Поділлі під час виборів до I Державної думи / О. М. Федьков, А. Л. Глушковецький. // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки. - Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2004. - Т. 12. - С. 336-349.

200. Федьков О. М. Українська соціал-демократична Спілка на Поділлі у 1905-1907 рр. / О. М. Федьков. // Іст. Укр. Маловідомі імена, події, факти (Збірник статей). Випуск 32. - К. : Інститут іст. НАН Укр., 2005. - С. 36-45.

201. Федьков О. М. Українська соціал-демократична Спілка РСДРП напередодні і в роки відкритого протистояння сил революції та уряду (жовтень-грудень 1905 р.) / О. М. Федьков. // Вісник Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [редкол.: А. Г. Філінюк (відп. ред.) та ін.]. - Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. - Вип. 7: На пошану академіка П. Г. Тронька (до 100-річчя від дня народження). - С. 321-331.

202. Хаванов Е. И. Партии и классы в российских революциях / Е. И. Хаванов. // Политические партии в российских революциях в начале XX века. - М. : Наука, 2005. - С. 84-96.

203. Хоптяр А. Ю. Пропагандистська та агітаційна діяльність Партії соціалістів-революціонерів у Правобережній Україні (1902-1905 рр.) / А. Ю. Хоптяр. // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. - Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2013. - Т. 20: 95-річчю заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету присвячується. - С. 393-403.

204. Хоптяр Ю. А. Етносоціальні та демографічні процеси у Проскурівському повіті Подільської губернії (кінець XIX - початок XX ст.) / Ю. А. Хоптяр. // Матеріали XIV Подільської наукової історико-краєзнавчої конференції [присвяченої 200-річчю від дня народження Т.Г. Шевченка, 70-річчю визволення Хмельницької області від нацистських окупантів, 50-річчю з часу утворення Хмельницького обласного історико-краєзнавчого товариства] / [редкол. С. А. Копилов (співголова) та ін.]. - Кам'янець-Подільський: ФОП О. В. Сисин, 2014. - С. 212-216.

205. Христюк П. 1905 рік на Україні / П. Христюк. - Харків : Державне видавництво України № 1 ім. Т. Г. Петренка, 1925. - 238 с.

206. Циганюк М. А. Тактика політичних партій та організацій Російської імперії під час виборів до I Державної думи в Україні / М. А. Циганюк. // Проблеми іст. Укр. XIX - поч. XX ст. - Випуск IX. - К. : Інститут історії України, 2005. - С. 264-274.

207. Черменский Е. Д. Буржуазия и царизм в первой русской революции / Е. Д. Черменский. - М. : Мысль, 1970. - 224 с.

208. Чикаленко Є. Спогади (1861-1907): документальне художнє видання / Є. Чикаленко; [передмова: В. Шевчук]. - К. : Темпора, 2003. - 416 с.

209. Шевченко В. М. Земельний ринок України (1861-1917 рр.): Монографія / В. М. Шевченко. - Ніжин: ТОВ Видавництво Аспект-Поліграф, 2010. - 344 с.

- 210.** Шелохаев В. В. Кадеты - главная партия либеральной буржуазии в борьбе с революцией / В. В. Шелохаев. - М. : Наука, 1983. - 328 с.
- 211.** Шелохаев В. В. Кадеты / В. В. Шелохаев. // Политические партии России: история и современность. - М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2000. - С. 152-168.
- 212.** Шелохаев В. В. Кадеты и революция в России / В. В. Шелохаев. // Политические партии в российских революциях в начале XX века. - М. : Наука, 2005. - С. 414-424.
- 213.** Шелохаев В. В. Партия октябристов в период первой русской революции / В. В. Шелохаев. - М. : Наука, 1987. - 158 с.
- 214.** Шелохаев В. В. Политические партии России в свете новых источников / В. В. Шелохаев. // Политические партии в российских революциях в начале XX века. - М. : Наука, 2005. - С. 97-105.
- 215.** Шморгун П. М. Большевистские организации Украины в годы первой русской революции / П. М. Шморгун. - М. : Госполитиздат, 1955. - 220 с.
- 216.** Эврич П. Русские анархисты. 1905-1917 гг. / П. Эврич. [Пер. с англ. И. Е. Полоцка] - М. : ЗАО Центрполиграф, 2006. - 272 с.
- 217.** Ярмиш О. Н. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці XIX - на початку XX ст. : Монографія / О. Н. Ярмиш. - Харків : Консум, 2001.- 288 с.